

УДК 341.45

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.87.3.53>

ІНТЕРПОЛ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ

Тома М.Г.,
*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри кримінального права
Чернівецького національного університету
імені Юрія Федьковича*

Тома М.Г. Интерпол як інструмент протидії злочинності.

У статті розглядаються особливості роботи Інтерполу, його роль і значення у сфері міжнародного співробітництва держав для протидії та запобігання транснаціональній злочинності. У сучасному світі злочинність стала однією з найсерйозніших загроз безпеці та стабільності як на національному, так і міжнародному рівнях. У зв'язку з цим, боротьба зі злочинністю набуває вирішального значення у сучасній політиці та підтриманні правопорядку. Міжнародне співробітництво між державами стає ключовим чинником у протидії цьому негативному явищу. Координовані дії між країнами дозволяють об'єднувати ресурси та зусилля, сприяючи ефективнішій протидії загрозам і забезпеченню громадської безпеки. Злочинність набуває різноманітних форм: організована злочинність, тероризм, кіберзлочини, торгівля людьми й наркотиками, фінансові махінації тощо. Для успішної боротьби з такими викликами необхідний комплексний підхід, що враховує різноманітність методів та механізмів їхньої діяльності.

Представлено хронологію становлення Інтерполу як міжнародної правоохоронної організації, що діє у напрямку боротьби зі злочинами, які виходять за межі однієї держави. Підкреслено, що зростання активності та кількості злочинних угруповань стало поштовхом до консолідації зусиль поліцейських сил на глобальному рівні. Встановлено, що одним із ключових завдань Інтерполу є боротьба з організованою злочинністю, оскільки її масштабність та вплив вимагають узгоджених і спільних кроків від усіх країн-учасниць. Деталізовано, що Інтерпол підтримує правоохоронну діяльність держав-членів через застосування спеціальних методик і принципів. Зазначено, що ідея створення Міжнародної організації кримінальної поліції зародилася ще на початку ХХ століття. У статті акцентується на тому, що основна місія Інтерполу полягає у забезпеченні координації між правоохоронними органами різних країн для підтримки громадської безпеки та боротьби із такими явищами, як тероризм, кіберзлочинність, наркотрафік, економічні злочини, торгівля людьми та інші види організованих злочинів. Серед основних напрямків діяльності організації визначено кримінальну реєстрацію, міжнародний розшук злочинців й осіб, зниклих безвісти, пошук викрадених цінностей та інших об'єктів злочинного посягання. Також у статті наголошується на важливості укладання угод про співпрацю шляхом переговорів між сторонами відповідно до існуючої правової бази.

Ключові слова: міжнародне співробітництво, Інтерпол, Департамент міжнародного поліцейського співробітництва, конвенція, пошук, затримання, екстрадиція.

Tooma M.G. Interpol as a tool to combat crime.

The article examines the features of Interpol's work, its role and significance in the field of international cooperation between states to combat and prevent transnational crime. In the modern world, crime has become one of the most serious threats to security and stability at both the national and international levels. In this regard, the fight against crime is gaining decisive importance in modern politics and maintaining law and order. International cooperation between states is becoming a key factor in combating this negative phenomenon. Coordinated actions between countries allow combining resources and efforts, contributing to a more effective counteraction to threats and ensuring public safety. Crime takes on various forms: organized crime, terrorism, cybercrime, human and drug trafficking, financial fraud, etc. To successfully combat such challenges, a comprehensive approach is needed that takes into account the diversity of methods and mechanisms of their activity.

The chronology of the formation of Interpol as an international law enforcement organization operating in the direction of combating crimes that go beyond the borders of a single state is presented. It is emphasized that the growth of activity and the number of criminal groups has become an impetus for the consolidation of the efforts of police forces at the global level. It is established that one of the key tasks of Interpol is the fight against organized crime, since its scale and influence require coordinated and joint steps from all participating countries. It is detailed that Interpol supports the law enforcement activities of member states through the application of special methods and principles. It is noted that the idea of creating an International Criminal Police Organization originated at the beginning of the 20th century. The article emphasizes that the main mission of Interpol is to ensure coordination between law enforcement agencies of different countries to support public security and combat such phenomena as terrorism, cybercrime, drug trafficking, economic crimes, human trafficking and other types of organized crime. The main areas of activity of the organization are criminal registration, international search for criminals and missing persons, search for stolen valuables and other objects of criminal encroachment. The article also emphasizes the importance of concluding cooperation agreements through negotiations between the parties in accordance with the existing legal framework.

Key words: international cooperation, Interpol, Department of International Police Cooperation, convention, search, detention, extradition.

Постановка проблеми. XXI століття для всього людство відзначилось досягненням значного прогресу в різних аспектах суспільного життя, проте цей прогрес проявляється не лише в позитивних, але й у руйнівних, злочинних і небезпечних формах, що загрожують сталому розвитку. Ми можемо сюди віднести явища тероризму, сепаратизму, захоплення територій суверенних держав, зростання економічної злочинності, легалізація доходів, отриманих незаконним шляхом, шахрайство з фінансовими ресурсами та поширення кіберзлочинності. Україна все частіше стає об'єктом зацікавленості міжнародних злочинних угруповань, зокрема в таких сферах, як відмивання нелегальних фінансових активів, незаконна міграція, торгівля людьми, зброєю, небезпечними матеріалами та наркотичними речовинами. У зв'язку з цим особливо актуальним стає вивчення проблем міжнародного співробітництва між державами для протидії злочинності, визначення його напрямів та ефективних форм взаємодії.

Міжнародна організація кримінальної поліції, більш відома як Інтерпол, є міжурядовою структурою, що займається координацією зусиль правоохоронних органів різних країн і контролем за поширенням злочинності у світі. Її юрисдикція охоплює всі види злочинів, проте члени організації не мають права безпосередньо виконувати поліцейські функції на території держав-членів. Наразі до складу Інтерполу входять 195 країн.

На початку XX століття спостерігалось активне збільшення міжнародних подорожей та торгівлі, що, у свою чергу, сприяло поширенню транснаціональної злочинності. Це підштовхнуло до все частіших обговорень необхідності створення міжнародної поліцейської структури. У 1914 році пройшов перший Міжнародний конгрес кримінальної поліції за участю представників із 24 країн.

Організація була заснована у 1923 році у Відні та мала назву Міжнародна комісія кримінальної поліції (International Criminal Police Commission). Згідно зі Статутом, керівником Комісії призначався глава поліції країни, де вона перебувала, і спершу це була Австрія. Однак у 1938 році, після аншлусу Австрії до нацистської Німеччини, штаб-квартира Комісії була переміщена до Берліна – столиці нацистської Німеччини. Це призвело до того, що більшість країн-учасниць припинили свою співпрацю з організацією, фактично зупинивши її функціонування як міжнародної структури.

Після закінчення Другої світової війни у 1946 році Комісія поновила свою діяльність, перенісши штаб-квартиру до Парижа. У 1956 році був ухвалений Статут, який залишається чинним і до сьогодні. Цим документом організація отримала нову назву – Міжнародна організація кримінальної поліції (Інтерпол).

У 1989 році штаб-квартиру Інтерполу перемістили до міста Ліон у Франції, де вона знаходиться й досі. Сьогодні до складу Інтерполу входять 194 держави-учасниці. Основними робочими мовами організації є англійська, французька, іспанська та арабська.

Мета статті полягає у визначенні ключових напрямів та форм міжнародного співробітництва держав у протидії злочинності за допомогою міжнародної організації кримінальної поліції - Інтерпол.

Стан дослідження теми. Питання діяльності Міжнародної організації кримінальної поліції – Інтерполу та міжнародного співробітництва України в її межах знайшло досить широке висвітлення у науковій літературі. Серед українських науковців, які в тій чи іншій мірі досліджували цю тему, варто згадати таких фахівців, як О.М. Бандурка, В.С. Березняк, П.Д. Біленчук, О.І. Виноградова, О.І. Леженін, Г.І. Прокопенко, С.Т. Пунь, В.Б. Смелік, Л.Д. Тимченко, О.Н. Карпов та інших. Їхні праці зробили значний внесок у розвиток досліджень у таких напрямках, як міжнародне право, кримінальний процес, криміналістика, оперативно-розшукова діяльність, психологія юридична та адміністративне право у контексті функціонування Інтерполу.

Вклад основного матеріалу. Українські правоохоронці розпочали співпрацю з міжнародними колегами через Інтерпол у 1990 році, коли було засновано Національне центральне бюро (НЦБ) Інтерполу в СРСР. Україна стала членом Інтерполу у 1992 році. НЦБ Інтерполу в Україні було засноване відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 25 березня 1993 року № 220 [1]. Згідно з редакцією вищезазначеної постанови 1993 року, Міністерство внутрішніх справ України виконувало функції Національного центрального бюро Інтерполу, для чого в його структурі створювався «робочий апарат Бюро». Після реформування Міністерства внутрішніх справ України статус Національного центрального бюро (НЦБ) Інтерполу в системі органів виконавчої влади зазнав змін - воно було інтегровано до складу Національної поліції України. Згідно з підпунктом 32 пункту 4 Положення про Національну поліцію, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2015 року № 877, Національна поліція виконує функції представництва та забезпечує виконання зобов'язань України перед Міжнародною організацією кримінальної поліції (Інтерпол) [2].

Як згадувалося раніше, з моменту створення національного підрозділу Інтерполу в Україні у 1993 році його назва в межах організаційно-штатної структури МВС змінювалася кілька разів. Серед використаних назв були, зокрема, «Робочий апарат НЦБ Інтерполу», «Укрбюро Інтерполу», «Робочий апарат Укрбюро Інтерполу» тощо. У 2017 році цей підрозділ, уже в складі структури Національної поліції України, був реорганізований у Департамент Інтерполу та Європолу Національної поліції України згідно з наказом Національної поліції від 26 квітня 2017 року № 64 «Про затвердження штату апарату Національної поліції». У 2017 році було створено Департамент міжнародного поліцейського співробітництва (ДМПС) шляхом об'єднання ліквідованих Департаменту Інтерполу, Департаменту Європолу та Управління міжнародного співробітництва Національної поліції України.

Цей робочий апарат відповідає за координацію діяльності наших правоохоронних органів, а також за взаємодію з генеральним секретаріатом Інтерполу та компетентними органами країн-членів.

Інтерпол є ефективним засобом для реалізації кримінально-правових завдань, таких як розшук, ідентифікація осіб та попередження злочинів. Щоб запобігти зловживанням і забезпечити баланс між національними та міжнародними інтересами, розроблено чітку систему принципів, що регулюють його діяльність. Основним документом, який визначає функціонування Інтерполу, є Конституція. Вона закріплює чотири головні принципи роботи цієї Організації.

Перший принцип включає в собі *цілодобовий доступ до баз даних*. Однією з ключових переваг бази даних є наявність безперервного доступу для правоохоронців усього світу. Адже інформація про розшукувану особу має значення саме тоді, коли є можливість її затримати, наприклад, під час перевірки документів у пунктах паспортного контролю або під час ідентифікації особи поліцейськими. Для цього всі держави-члени забезпечують міжнародні пункти пропуску та патрульних технічними засобами для користування базою. У 2020 році через такі пункти було зафіксовано приблизно 358 тисяч «збігів» із даними баз Інтерполу. В Україні доступ до бази даних Інтерполу отримали всі 164 міжнародні пункти пропуску. Завдяки цьому впродовж 2021 року працівники Державної прикордонної служби затримали понад 700 осіб, оголошених у міжнародний розшук.

Другий принцип - *повага до національного суверенітету*. Інтерпол не заміщає національні правоохоронні органи й не має повноважень виконувати дії, визначені кримінальним процесуальним законодавством. Співробітники організації здійснюють підтримку місцевих правоохоронців через канали Інтерполу, зокрема організовують міжнародний розшук, проводять тренінги та інші заходи. Водночас, вони не беруть участі в складі слідчих або оперативних груп і не є посадовими особами, залученими до конкретних кримінальних проваджень. Це обмеження забезпечує об'єктивність роботи Інтерполу та знижує ризики виникнення політичних чи інших конфліктів.

Третій принцип це *дотримання нейтралітету*. Втручання у політичні, релігійні, расові та подібні справи суворо заборонено. Інтерпол займається поліцейською співпрацею виключно в політично нейтральних справах, пов'язаних із розслідуванням злочинів, які зазвичай визнаються такими в більшості країн світу. До них належать: насильницькі злочини, порушення власності, злочини проти громадського порядку тощо. Водночас, Інтерпол не бере участі в розслідуванні правопорушень, що підпадають під категорію злочинів лише за законами шариату або є порушенням законів комуністичної партії. Недотримання принципу нейтралітету може призвести до серйозних наслідків, зокрема до скасування оголошення розшуку. Це стосується, наприклад, випадків переслідування державного діяча за політичну діяльність чи особи через її релігійні переконання.

Четвертий принцип один з найважливіших, який полягає у *повазі до основоположних прав людини*. Цей принцип має бути фундаментом не лише для діяльності Міжнародної кримінальної поліції, але й для роботи поліцейських структур у кожній країні світу. Щодо Інтерполу, порушення прав людини, як і нейтралітету, слугує підставою для видалення відповідних даних із баз Організації. Наприклад, до таких випадків може належати видалення інформації про розшук журналіста, який піддається переслідуванню за реалізацію свободи слова. Таким чином, у основі діяльності Інтерполу лежать чотири ключові принципи: забезпечення цілодобового доступу, повага до національного суверенітету, збереження нейтралітету та дотримання прав людини. Порушення цих принципів стає причиною припинення використання каналів Інтерполу у конкретних справах.

За останні 4 роки можна простежити зростання рівня злочинності в Україні за окремими категоріями кримінальних правопорушень. Водночас, зі збільшенням кількості злочинів зростала й активність у використанні каналів Інтерполу для направлення запитів та оголошення осіб у міжнародний розшук з метою їх подальшої екстрадиції. Зараз Україна проходить через нелегкі випробування, викликані численними міжнародними злочинами, вчиненими країною-агресором – Російською Федерацією. Одним із найпоказовіших прикладів такої злочинної діяльності на світовій арені є численні воєнні злочини, скоєні на території нашої держави, України.

Геноцид належить до найбільш серйозних злочинів проти людства та воєнних злочинів, які становлять значну загрозу для міжнародної спільноти. Такі міжнародні злочини можуть мати довготривалий та дестабілізуючий вплив на безпеку суспільства, націй і цілих регіонів, зберігаючи свої наслідки протягом десятиліть після їх вчинення. Превенція, розслідування та притягнення винних до відповідальності є ключовими елементами у забезпеченні невідворотності покарання за ці злочини. Завдяки своїм глобальним мережам і технічним засобам Інтерпол має виняткову можливість підтримувати правоохоронні органи, міжнародні кримінальні трибунали та національні прокуратури у спільній боротьбі з геноцидом, воєнними злочинами та злочинами проти людства [3].

Мета Інтерполу полягає в забезпеченні ефективної взаємодії всіх підрозділів кримінальної поліції відповідно до чинного законодавства кожної країни та у відповідності до принципів, закріплених у Загальній декларації прав людини. Інтерпол також сприяє створенню та розвитку інституцій, які здатні успішно запобігати кримінальним правопорушенням та боротися з ними.

Інтерпол спрямований на координацію міжнародної співпраці правоохоронних органів для забезпечення громадської безпеки, протидії тероризму, боротьби зі злочинами у сфері високих технологій, наркотрафіком, економічними злочинами, торгівлею людьми та іншими формами організованої злочинності. Основні завдання цієї організації визначені в статті 2 Статуту:

1. Сприяти ефективному та широкому співробітництву між усіма установами кримінальної поліції в межах чинного законодавства країн-учасниць і відповідно до принципів Загальної декларації прав людини;

2. Засновувати і підтримувати діяльність установ, здатних успішно сприяти запобіганню та боротьбі з поширеними видами кримінальної злочинності. Водночас, стаття 3 Статуту вказує на те, що Інтерпол утримується від будь-якого втручання у справи політичного, військового, релігійного чи расового характеру [4].

Головними напрямками діяльності Інтерполу є:

1. Кримінальна реєстрація.

2. Міжнародний розшук правопорушників, підозрюваних у скоєнні міжнародних злочинів, осіб, які зникли безвісти, викрадених цінностей та інших об'єктів злочинного посягання. У практиці Інтерполу розрізняють три типи розшуку: звичайний, терміновий і змішаний.

3. Міжнародний розшук осіб, які зникли безвісти.

4. Міжнародний розшук викрадених цінностей, до яких належать: автомобілі та інші транспортні засоби, твори мистецтва (картини, скульптури, антикваріат, інші музейні експонати), археологічні цінності тощо [4].

Окрім виконання основних функцій, Генеральний секретаріат Інтерполу наділений повноваженнями діяти як технічний та інформаційний центр. Головною метою його діяльності є збір інформації з питань боротьби з кримінальною злочинністю, її аналіз, обробка та поширення за допомогою технічних засобів і публікацій у пресі.

Українське бюро Інтерполу у своїй роботі керується Конституцією України, чинним законодавством у сфері протидії злочинності, положеннями міжнародних договорів, Статутом та іншими регламентуючими документами Інтерполу, а також Кримінальним процесуальним кодексом України, нормативними актами Міністерства внутрішніх справ та Національної поліції. Основні завдання бюро включають обмін інформацією з питань правопорядку та координацію дій, спрямованих на боротьбу зі злочинною діяльністю, яка виходить за межі України або має транснаціональний характер. Організація активно зміцнює співпрацю з регіональними правоохоронними структурами, щоб оперативно реагувати на запити з-за кордону та ефективно виконувати свої функції в координації зусиль для розкриття злочинів. Особливої уваги заслуговують досягнення НЦБ Інтерполу в Україні у протидії торгівлі людьми. Однак залишаються численні виклики, що вимагають вирішення у найближчій перспективі. Бюро розраховує на всебічну підтримку закордонних партнерів у спільних зусиллях, спрямованих на забезпечення ефективної боротьби з міжнародною злочинністю. Подальший розвиток Українського бюро сприятиме зміцненню взаємодії поліцейських структур різних країн у боротьбі проти міжнародного тероризму та інших загроз транснаціонального характеру.

Висновки. Вирішення ключових соціально-економічних, політичних та інших завдань України практично неможливе без її активної участі у міжнародному співробітництві у сфері боротьби зі злочинністю та взаємодії з міжнародними правоохоронними організаціями – Інтерпол.

Аргументуючи свої наукові погляди, можна дійти висновків, що основними формами міжнародного співробітництва в боротьбі зі злочинністю є: 1) координація дій у протидії злочинності; 2) укладання угод, спрямованих на боротьбу з міжнародними злочинами та правопорушеннями, що мають міжнародний характер; 3) надання правової допомоги у кримінальних справах; 4) здійснення оперативно-розшукових заходів; 5) запобігання злочинам; 6) спільна діяльність з припинення злочинних дій та притягнення порушників до відповідальності.

Співпраця держав на міжнародному рівні у цій важливій сфері базується на системі визначених критеріїв і стандартів. Йдеться про міжнародні принципи, які регулюють організацію та діяльність як окремих держав, так і міжнародних організацій у боротьбі з міжнародними злочинами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Постанова Кабінету Міністрів України від 25.03.1993 р. № 220 «Про Національне центральне бюро Інтерполу». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/220-93-%D0%BF>.
2. Постанова Кабінету Міністрів України від 25.10.2015 року № 877 «Про затвердження Положення про Національну поліцію». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/877-2015-%D0%BF#Text>.
3. Міжнародне співробітництво у сфері кримінального провадження за законодавством України та Республіки Молдова: навч. посіб. / В.С. Березняк, Н.В. Павлова, Н.К. Паустовська, В.М. Федченко, Л.А. Філянїна. Київ: Алерта, 2019. 310 с.
4. Статут Міжнародної організації кримінальної поліції – Інтерпол. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_142#Text.